

ducendos, cum mora tanti temporis hujusmodi probationem excludit: Mandamus igitur, ut propter hoc non omit- tas, quo minus utrumque compellas ad alterum maritali affectione tractandum, nisi forte velent ad religionem pa- riter convolare, poenitentia eis injuncta pro eo, quod ad alienos, & illicitos concubitus uterque transivit.

C A P. XXII.

Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur per secunda sponsalia de presenti, non autem per secunda de futuro.
Innocentius III. *Fernatin. b. Episcopo.*
(an. 1210.)

Sicut c ex literis tue Frater accepimus, cum Lau. paro- chianus tuus P. mulierem se ducturum in conjugem, in manus patris ejusdem P. jurantis, quod eam sibi traderet in uxorem, proprio firmaverit juramento, nec per virum ster- terit, sed per mulierem potius, quo minus inter eos ma- trimonialis solennitas sit secuta, quatuor postmodum, vel quinque annis elapsis, idem L. E. mulierem per verba de presenti (ut ejus consanguinei asserunt) desponsavit: [& infra. 1] Postulationi tue taliter respondemus, quod si tibi constiterit, quod idem L. P. per verba de futuro, E. vero desponsaverit per verba de presenti: imposita ei poenitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit (nisi forsitan in juramento suo certum terminum, intra quem dictam P. du- ceret in uxorem, præfixit, nec per eum stetit, quia ad sta- tutum terminum matrimonium consummaverit) matrimo- nium secundo loco contractum legitimum iudices, & ad illud servandum compellas eundem. Quod si forte per verba de futuro sponsalia cum utraque contraxit, juramentum prin- mum, sicut licite factum est, ipsum servare compellas, de secundo ei poenitentiam injuncturus. Quod si de his non constat ad plenum, tamdiu adhuc cognoscas de causa, do- nec super his sufficienter d. instruaris.

[1 Propter quod frater prædictæ P. suam deposuit in præ- sentia tua questionem. Quia vero quid super his agendum sit, nostro postulas responso edoceri.]

C A P. XXIII.

Mutus, & surdus, & omnes, qui non prohibentur, matrimo- nium contrahere possunt.

Idem *Arelatensi Episcopo.* (an. 1210.)

Cum apud sedem e Apostolicam: [& infra. 1] Sane con- suluisti nos, utrum mutus, & surdus alicui possint ma- trimonialiter copulari. Ad quod taliter respondemus, quod cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahen- do, ut quicumque non prohibetur, per consequentiam ad- mittatur, & sufficiat ad matrimonium solus consensus il- lorum, de quorum, quarumque conjunctionibus agitur: videtur, quod si talis velit contrahere, sibi non possit, vel debeat denegari: cum quod verbis non potest, signis valeat declarare.

[1 Cui licet immeriti præsidemus, totius Ecclesiæ disci- plina resideat magistratus, dignum & consonum est rationi, ut quoties circa negotia varia, & diversa quodcumque dubitationis emerferit, ad ipsius iudicium recurratur. Quæ disponente Do- mino inter omnes Ecclesias obtinere meruit principatum.]

C A P. XXIV.

Furiosus matrimonium contrahere non potest.

Idem *Vercel. Episcopo.* (an. 1212.)

Dilectus f filius R. proposuit g, quod filiam suam cui- dam matrimonialiter copulavit: [& infra. 1] Cum au- tem eadem mulier cum ipso viro, qui continuo furore la-

a Excludat. b Fernatinati. al. Ferraviensi. c Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. d sufficientius. e Cap. 3. eod. tit. in 3. comp. & de materia, videlicet quod matrimonium contrahitur per nu- rus, & signa internos consensus exprimentia, Vid. Thom. 4. sent. dist. 27. & ibi Sotum q. 1. art. 3. f Cap. 4. eod. tit. in 3. compil. g proposuit coram nobis.

borat, morari non possit, & propter a alienationem furo- ris legitimus non poterit intervenire consensus: manda- mus, quatenus si tem noveris ita esse, præfatas personas cures ab invicem separate.

[1 Ignorans, quod ipse esset furiosus. Unde humiliter supplica- vit a nobis, ut tam eidem, quam ipsius filie consulere dignemur.]

C A P. XXV.

Solo consensu legitimo contrahitur matrimonium, sed verba requiruntur, quoad probationem: & intellige, vel alia signa æquipollentia. h. d. secundum intellectum, quem tenet Pa- normitanus.

Idem *Brixien. Episcopo.* (an. 1212.)

Tua b Fraternitati: [& infra.] Postulasti, utrum ex solis verbis, & ex quibus matrimonium contrahatur. Nos igitur inquisitioni tue taliter respondemus, quod matrimo- nium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de presenti. Nam surdi c, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mu- tuum sine verbis: & pueri ante annos legitimos per verba so- la non contrahunt, cum intelligantur minime consentire.

C A P. XXVI.

Si alter contrahentium utitur verbis dubiis, animo decipiendæ mulierem, & eam postmodum cognoscit carnaliter, iudicatur pro matrimonio in foro judiciali: secus in poenitentiali. h. d. secundum verum, & communem intellectum.

Idem. (an. 1213. Romæ.)

Tua d nos duxit Fraternitas consulendos: [& infra.] Con- sequenter quævisisti, cum quandam mulierem quidam aliter inducere nequivisset, ut sibi committeretur carnaliter, nisi desponsasset eandem: nulla solennitate adhibita, vel alicujus presentia, dixit illi, Te Joannes desponsat: cum ipse Joannes non vocaretur, sed finxit se vocari Joannem: non credens esse conjugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem: utrum inter prædictos sit ma- trimonium celebratum, cum mulier consenserit in eundem, & ille dissenserit e, & dissentiat, nec aliud quicquam f egerit, quam superius est expressum, nisi quod cognovit ean- dem? Super quo tibi respondemus, quod cum præfatus vir prædictam desponsaverit mulierem in propria persona, & sub nomine alieno, quo tunc se vocari finxit, & inter eos sit car- nalis copula subsecuta: videtur forte pro conjugio præsumen- dum, nisi tu nobis expresse scripsisses, quod ille nec propo- suit, nec consentit illam ducere in uxorem: quod qualiter tibi constiterit, non videmus. Nos autem, quid juris sit rescribentes, dicimus, quod si res ita se habet, videlicet, quod ille eam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam consentit in prædictam personam, non debet ex illo facto con- jugium judicari, cum in eo nec substantia conjugalis contra- ctus, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri: quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, & defuit om- nino consensus, sine quo cætera nequeunt foedus perficere conjugale.

C A P. XXVII.

Ad denunciationem unius honesti viri, qui desert consanguini- tatem, & de fama, vel scandalo docet, impeditur matrimo- nium contrahendum.

Idem *Episcopo Beluacen.* (an. 1213.)

Cum in g tua dioecesi: [& infra.] Sane quia contin- git interdum, quod aliquibus volentibus matrimo- nium contrahere, bannis (ut tuis verbis utamur) in Ec- clesiis

a Forte legendum, & propter alienationem mentis: sed nul- lus ex antiquis Codicibus adstriplatur. b Cap. 5. eod. tit. in 3. compil. c diffio, surdi, deest in omnibus Codicibus. d C. 1. eod. tit. in 4. compil. e In C. Bar. & ille dissenserit in eandem. f al. aliquid. g Cap. 2. eod. tit. in 4. comp.

clesiis editis, ac nullo contradicatore publice comparente, licet fama privatum impedimentum deferat parentelæ, cum ex parte contrahentium juramenta majorum de sua propinquitate, ut suspitionis tollatur materia, offeruntur a: quid tibi sit faciendum in casibus hujusmodi, quævisisti. Ad quod taliter respond. quod si persona gravis, cui fi- des sit adhibenda, tibi denunciât, quod hi, qui sunt ma- trimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per te ipsum possis certificari de plano: non solum debes juramenta paren- tum sponte oblata non recipere, verum etiam eos, qui sic contrahere nituntur, si moniti induci nequiverint, compellere, ut a tali contractu desistant, vel contra fa- mam hujusmodi secundum tue discretionis arbitrium ju- ramenta exhibeant propinquo. Alioquin si persona denunciâns non extiterit talis, ut diximus, & de fama, b vel de scandalo non poterit edocere, ad desistendum mo- nere poteris, non compellere, contrahentes.

C A P. XXVIII.

Mulier, quæ negat se in matrimonium consensisse, non creditur, marito probante contrarium: secus si probat se consensisse per metum, qui potest cadere in constantem virum.

Honorius III. *Episcopo Berghen.* c (an. 1225.)

Consultationi d tue breviter respondemus, quod mulie- res, quæ veniunt ad valvas Ecclesiæ benedicendæ cum spon- sis, & ibi reclamantes affirmant se nunquam in eorum matrimonium consensisse, audire (sponis legitime proban- tibus contrarium) non oportet: cum legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simplex assertio prævalere. Sa- ne illis, quæ benedictione accepta mox a sponis aflu- giunt, ante carnis copulam subsecutam, asserentes se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas, verba protulisse consensus, licet animo dissen- tirent: non statim est audientia deneganda, sed de illato metu est cum diligentia inquirendum: & si talis metus inveniat illatus, qui potuit cadere in constantem e vi- rum, erunt non immerito audiendæ.

C A P. XXIX.

In matrimoniis, & sponsalibus debet esse libertas, unde in eis promissio poenæ non obligat.

Gregorius IX. (an. 1235.)

Gemma f mulier nobis exposuit, quod cum T. filia ejus cum C. contraxit g matrimonium, B. de Alse- rio ea occasione, quod inter P. filium suum, & prædi- ctam puellam intra septennium constitutos, sponsalia con- tracta fuerunt, poenam solvendam a parte, quæ contra- veniret, in stipulatione appositam, ab ipsa nititur extor- quere. Cum itaque libera matrimonia esse debeant, & ideo talis stipulatio propter poenæ interpositionem sit merito improbanda: mandamus, quatenus si est ita, eundem B. ut ab extorsione prædictæ poenæ desistat, Ecclesiastica censura compellas.

C A P. XXX.

Sponsalia de futuro transeunt in matrimonium per carna- lem copulam subsecutam, sed non per nimum carnalis copula- tantum. h. d. cum e. fin. infra eodem.

Idem *Episcopo Cenomanen.* (an. 1236.)

IS, b qui fidem dedit M. mulieri super matrimonio con- trahendo, carnali copula subsecuta, etsi in facie Ec-

a Offerantur. b aut de fama, & c. Besguenens. alit. Bes- guens. al. Belguens. al. Bisguenon. al. Bononiens. d Vid. Jul. Clarum in Pract. crim. §. fin. q. 6. unde intelliges, quæ ad hunc locum spectant. e Quis dicatur talis metus, vide l. qui in alie- nis. §. fin. ff. de acquir. hered. f Vid. Conc. Trid. sess. 24. de reform. matr. c. 9. & Covarr. in Epit. 4. Decr. p. 2. c. 3. §. 1. g contraxerit. h Præter Henr. Borch. & Præpositum, vid. Covarr. in Epit. 4. Decret. part. 1. cap. 4. §. 1.

Tom. II.

clesiæ ducat aliam, & cognoscat, ad primam redire tene- tur: quia licet præsumptum primum matrimonium videat- ur, contra præsumptionem tamen hujusmodi non est pro- batio admittenda. Ex quo sequitur, quod nec verum, nec aliquod censetur matrimonium, quod de facto est postmo- dum subsecutum.

C A P. XXXI.

Sponsalia de presenti non solvuntur per sequens matrimo- nium, etiam carnali copula consummatum. Sed sponsalia de futuro etiam jurata solvuntur per sequentia de presenti.

Idem. (an. 1236.)

Si inter a virum, & mulierem legitimus consensus inter- veniat de presenti, ita quod unus alterum mutuo con- sensu verbis consuets expresso recipiat, utroque dicente: Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meam: vel alia verba consensum exprimentia de presenti, siue sit ju- ramentum interpositum, siue non, non licet alteri ad alia vota transire: quod si fecerit, secundum matrimonium de facto contractum (etiam si sit carnali copula subsecuta) se- parari debet, & primum in sua firmitate manere. Verum si inter ipsos accessit b tantummodo promissio de futuro, utroque dicente alteri: Ego te recipiam in meam, & ego te in meam, siue verba similia: si alius mulierem illam per verba de presenti desponsaverit, etiam si inter ipsam, & primum juramentum intervenerit, sicut diximus, de futuro, hujusmodi desponsationis intuitu secundum ma- trimonium non potuit separari, sed eis est de violatione fidei poenitentia injungenda.

C A P. XXXII.

Nisus ad copulam non facit sponsalia de futuro transire in matrimonium.

Idem. (an. 1236.)

Adolecens, e qui desponsatam sibi per verba de futuro, licet sæpe nisus fuerit, carnaliter non cognoscens, cum alia postmodum de verba de presenti contraxit: non primam, cum qua nec fuit verum matrimonium ex for- ma contractus, nec præsumptum, cum conatus non habuisset effectum: sed secundum debet habere uxorem.

TITULUS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

C A P. I.

Pater pro filio impubere sponsalia contrahit, pro pubere vero non, nisi consentiat.

Honorius *Eusebio Episcopo.* (an. 520. Romæ.)

Tua nos d requisivit Fraternitas de filio adulto, quem pater matrimonium vult contrahere, si sine voluntate adulti filii facere potest. Ad quod dici- mus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non posse. Potest autem filium nondum adultum (voluntas ejus discerni non potest) pater cui vult matrimonio tradere. Et postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, om- nino debet hoc adimplere.

C A P. II.

Impuberes ambo, vel alter, nisi pro bono pacis, conjugii non debent.

Nicolaus Papa. (an. 862. Romæ.)

Ubi non est consensus: [& infra. 1] Districtius inhi- bemus, ne aliqui, quorum uterque, vel alter ad æta- tem legibus, vel canonibus determinatam non pervenerit,

M m

con-

a Vide Sor. 4. sent. dist. 27. q. 2. art. 5. Sylvestrum in summa, verbo sponsalia, q. 10. & Covarr. in epit. 4. Decr. p. 1. b acces- serit. c Præter Doctores vide Gemintianum, & Francum in c. 1. §. idem. desp. imp. l. 6. Sylvest. in summa, verbo matrimonium, 2. quæst. 16. & Alciat. tract. de præsumpt. reg. 3. præf. 38. d. Cap. 2. eod. tit. in 1. compil. e Cap. 4. eod. tit. in 1. compii.

conjugantur: nisi forte aliqua urgentissima necessitate interveniente, utpote pro bono pacis, talis conjunctio toleretur.

C A P. III.

Puberes sunt, quoad matrimonium, qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt.

Isidorus. [an. 630. in Bætica.]

Puberes a pube sunt vocati, id est, a pudentia a corporis nuncupati: quia hæc loca primo lanuginem ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem æstimant: id est, eum esse puberem, qui XIV. annos implevit, quamvis tardissime pubescat. Certum autem est, eum puberem esse, qui ex habitu corporis pubertatem ostendit, & generare jam potest. Et puerperæ sunt, quæ in annis puellilibus pariunt.

C A P. IV.

Ex sponsalibus contrahis cum minore septennio non oritur impedimentum publice honestatis: secus si cum majore, vel minore consentiente post septennium: & affinitas sequens dissolvit sponsalia precedentia de futuro.

Alexand. III. Herford. Episcopo. [an. 1180.]

Iteras b tuæ Fraternitatis accepimus, ex quarum tenore perpendimus, quod cum quidam esset perfectæ ætatis, quandam puellam in cunabulis desponsavit: procedente vero tempore matrem puellæ cognovit, & eam in uxorem accepit: [& inf. 1] Consult. t. r. quod si præfatus vir matrem puellæ, antequam septimum annum compleisset, in uxorem accepit, matrimonium non dissolvat: cum desponsatione hujusmodi nullæ sint, quæ in cunabulis fiunt c. Verum si postquam puella septimum annum complevit, prædictus vir matrem ejus accepit uxorem, cum sponsalia extunc placere consueverint, inter eos sententiam divortii non differas promulgare, nec ipsum filiam, seu matrem habere permittas.

[1 Unde quia dubitas, an hujusmodi matrimonium stare debeat, a nobis exinde consilium postulasti. Super quo.]

C A P. V.

Sponsalia nulla ex defectu consensus non creant publice honestatis justitiam: sponsalia vero aliqua sic, licet legitimo modo fuerint dissoluta.

Idem Eboracen. Archiepis. [an. eod.]

Accessit d ad præsentiam nostram: [& inf. 1] Frat. t. mandamus, quatenus si tibi confiterit, quod puella non esset septennis, quando G. e desponsata fuit, & postea in eum non confenserit, & quod idem G. ab hujusmodi desponsatione per te fuerit absolutus, f matrimonium inter eundem Gu. & matrem puellæ celebratum præcipias inviolabiliter observari, & eorum prolem denunciare esse legitimam: quia desponsationes, & matrimonia ante septem annos fieri non possunt, si consensus postea non accedit. Sane si præfata puella ante desponsationem septimum annum compleverat, licet prædictus vir a desponsatione ipsius puellæ ipso jure fuerit absolutus, cum ea in eum consentire noluerit: inhonestum tamen videtur, ut matrem ejus habeat, cujus filia fuit g sibi desponsata.

[1 Nobilis vir VV. filius G. cum literis tuis, ex quarum tenore perpendimus, quod cum filiam cujusdam nobilis viri, cum esset minoris ætatis, desponsasset, & postmodum ipsa assensum in hac parte præbente antequam ad nobiles annos pervenisset, celebratum est inter eos divortium. Procedente vero tempore, defuncto patre puellæ, matrem ejusdem VV. in matrimonio opulavit. Quod quidem factum sustinere cum nolles, eum

a C. 7. eod. tit. in 1. comp. præ cæteris Hostiensem. b C. 5. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Later. sub. Alex. III. p. 12. c. 2. & de impedimento justitia publice honestatis, vid. Conc. Trid. sess. 24. de reform. marr. c. 3. vid. supra citatos tit. præc. c. ad audientiam. & Covarr. in epit. 4. decr. p. 1. c. 2. c. Vide leg. quantum. ff. de spons. d C. 6. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Lat. sub. Alex. III. p. 6. c. 7. e. al. V. al. ita: quando ab G. desponsata: ab VV. desponsata. f Vide citatos c. præcedenti, g fuerat.

solicite monuisti, ut ipsam dimitteret: & quia monitis tuis in hac parte noluit acquiescere, ipsum ex communicationis vinculo innodasti. Tandem accepta ab eo cautione, quod nostram adiret præsentiam, & super hoc statutum nostrum firmiter observaret, eundem mandato nostro absolutum denunciasti, & cum literis tuis ad præsentiam nostram missi: unde præfatus VV. in nostra præsentia constitutus, suam nobis asserionem proposuit, quod puellam ipsam, dum esset infra septimum annum, desponsavit, postea antequam ad annos nobiles pervenisset, noluit aliquatenus consentire, ut præfatum VV. in virum acciperet, & ita cum patre suo, in cujus potestate remanserat, & cum præfato VV. ad tuam præsentiam accessisset, & cum ab ore puellæ audisset, & per eam cognovisset, & per patrem ejus, quod præfatum VV. in virum volebat, statim illum in plena Synodo ab hujusmodi desponsatione publice absolutum denunciasti. Elapsis vero pluribus annis mortuo patre puella charissimus in Christo filius noster H. Anglorum Rex supradicta puella matrem memorato VV. tradidit in uxorem, quam idem VV. ut discordia orta iter consanguineos suos, & consanguineos mulieris sopiretur, accepit solenniter, & desponsavit, & sine contradictione Ecclesiæ duxit, & ex ea filios procreavit, & puella fuit alteri viro copulata. Verum licet contineatur in literis ipsis, quod puella ipsa erat minoris ætatis, quando ipsius desponsatio facta fuit, tamen restat, utrum puella esset proxima ætati aptæ matrimonio, an infra septem annos, ideo.]

C A P. VI.

Si impubes desponsata, & traducta petit licentiam pubes facta alteri nubendi, non auditur, si vir jurat se eam cognovisse: nec auditur, si nondum pubes, sed proxima pubertati probetur cognita. Et ex sponsalibus contractis cum impubere majore septennio, oritur publica honestas.

Idem Norwicen. Episcopo. [an. 1180.]

Continebatur a in literis tuis, quod cum quædam puella intra nobiles annos cuidam in uxorem tradita fuerit, & ab ipso traducta, hæc ad nobiles annos perveniens, alii nubendi licentiam postulavit, asserens se in eundem nullatenus consensisse: [& inf. 1] Consultationi tuæ taliter respondimus, quod cum in decretis habeatur expressum, quod si vir dixerit, quod uxorem suam cognoverit, b & mulier negaverit, viri standum est veritati: præfato viro, qui dicit se mulierem ipsam cognovisse, fides est adhibenda, si id firmaverit juramento. Si autem fuerit ætati proxima, ut in XI. vel circa XII. annum, & cum suo assensu desponsata, & cognita ab eodem viro, separari non debet, præsertim cum parentes ejus ipsam fuisse ætatis legitime faterentur. Si vero c puella intra nobiles annos alicui desponsata fuerit, non licet alicui, de consanguinitate ipsius, cui desponsata fuerit, eam ducere in uxorem, nec fas est eidem sponso de consanguinitate sponsæ sibi aliquam copulare.

[1 Prædictus vero vir proponit, quod licet eadem puella annum forte nondum XII. attigisset, cum ei tradita fuit in uxorem, usque adeo tamen ætati proxima, quod ipsam carnali commixtione cognovit. Inde est, quod cum ipsa eidem viro dicit se incognitam, & tu nos consuluisti, utrum alii possit nubere.]

C A P. VII.

Si majores septennio contrahunt sponsalia, neuter ante pubertatem resilire potest. Hoc primo. Et ille, qui primo se pubes, alterum expectabit. Hoc secundo. Quod si tempore contractus alter erat pubes, non ille, sed alter factus pubes resilire potest. Hoc tertio.

Idem Bathonien. Episcopo. d [an. 1180.]

De

a Cap. 8. eod. tit. in 1. compil. & post Conc. Later. sub. Alex. III. p. 6. c. 10. b cognovit. c Vid. Conc. Trid. Sess. 24. de reform. c. 3. d Baton. al. Bathonienf. sed ut plurimum, Bathonienf.

DE illis, qui intra annos aptos matrimonii sponsalia contrahunt, sive uterque, sive alter reclamet, antequam ad annos matrimonii aptos pervenerint, & postulerit separari, non sunt ullatenus audiendi. Si vero alteruter istorum ad annos pubertatis pervenerit, intra eisdem annos altero existente cum sponsalia contrahuntur: si is, qui minoris ætatis est, cum ad illos annos pervenerit, reclamaverit, nec in alterum voluerit consentire, judicio Ecclesiæ poterunt ab invicem separari. Mulier autem, quæ postquam annos nobiles attingit, ei, qui nondum ad annos aptos matrimonii venerat, nupsit, cum in eum semel consenserit, amplius non poterit dissentire, nisi ipse, cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem pervenerit, in eam suum negaverit præstare consensum b.

C A P. VIII.

Impuberes sponsalia contrahentes ante pubertatem separari non debent, sed post pubertatem possunt, si contradicunt sponsalibus, nisi copula carnalis intervenerit.

Idem Alex. III. eidem. [an. 1170.]

ANobis c tua discretio requisivit, utrum iis, qui intra annos nobiles matrimonii nomine conjunguntur, vel eorum alteri, antequam ad annos aptos matrimonio perveniant, liceat a matrimonio tali discedere. Ad quod respondemus, quod pro eo, quod ante nobiles annos conjugalem consensum non habeat, usque ad legitimam ætatem expectare tenetur: & tunc ant confirmetur matrimonium, aut (si simul esse noluerit) separatur, nisi carnalis commixtio ante intervenierit, cum interdum illa tempus anticipare soleat pubertatis.

C A P. IX.

Minores apti ad matrimonium ex contractu matrimonii obligantur, nisi violentia intercedat.

Idem Genuen. e Archiepiscopo. [an. 1180.]

DE illis, qui in minori ætate desponsantur: [& inf. 1] Respondemus, quod si ita fuerint ætati proximi, quod potuerint copula carnali conjungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si unus in alium visus fuerit consensisse, cum in eis ætatem supplevisse malitia videatur, sed cujusque sint ætatis, se possunt per illatam violentiam excusare, nisi post violentiam consensus accedat.

[1 Traduntur, & conjunguntur, & processu temporis divortium postulant, minore m allegantes ætatem, aut vim sibi a parentibus factam, hoc inq. t. r.]

C A P. X.

Contractus ante pubertatem, etiam cum nisu carnalis copula, non facit matrimonium.

Urbanus III. Cenoman. Episcopo. [an. 1186.]

ATrestationes b super causa matrimonii, quæ inter H. juvenem, & G. mulierem vertitur, accepimus, & ipsis inspectis nobis innovit, quod prædictus juvenis nondum duodecimum annum attigerat, cum præfata G. accepit uxorem: & licet nisu fuisset (sicut uterque confessus est) ipsam corrumpere, mulier tamen credit se virginem evasisse: verum ipse antequam ad annum XIV. pervenisset, a memorata muliere recessit, quem, cum XVII. annos habeat, eadem pro viro sibi vindicare contendit: [& inf. 1] Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si mulier per idoneos testes probare nequiverit, quod post XIV. annum ætatis suæ, vel circa finem XIV. anni prædictus juvenis consensisset in eam, ab ipso juramento recepto, quod post-

a C. 9. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Lat. p. 26. c. 29. & vid. Covar. in epit. 4. Decr. c. 5. §. 1. b Vid. l. nuptias. cum similib. ff. de reg. jur. c. 10. eod. tit. in 1. comp. vid. Covar. cit. sup. c. de illis. d carnis. e Jamensf. f C. 12. eod. tit. in 1. comp. & post Conc. Lat. p. 50. c. 41. §. de illis vero. g Vid. l. pen. ff. quando di. leg. c. & l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obl. h Cap. 13. eod. tit. in 1. comp. vid. Covar. in epit. 4. Decr. p. 1. c. 4. num. fin.

quam ad legitimam ætatem pervenit, ipsam habere non consentit in uxorem, ab impetitione mulieris eum potes, & debes abolvere, & ad alia vota utrique dare licentiam transeundi. [1 Sed cum vir XVII. annos habeat, eam recipere contradicit. Unde quia, donec nos super ipsa consuleres, non duxisti in prolatione sententiæ procedere.]

C A P. XII.

Si major invita contraxit sponsalia cum minore, non tenetur ipsum expectare, donec veniat ad ætatem adultam.

Idem Pisano Archiepiscopo. [an. 1170.]

EX literis a tuæ frat. accepimus, quod puella quædam anno b XII. jurata fuit, & desponsata cuidam puero IX. vel X. annorum: & tempore procedente de voluntate parentum potius, quam de sua (sicut asserit) ad domum patris pueri adducta c, ubi nolens, & invita, minis parentum impulsam moram fecit per annum, & amplius, & tandem inde recedens ad domum propriam est regressa: [& infra. 1] Cum autem dictus puer nondum ad XIV. annum pervenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuit, discr. tuæ taliter respond. quod si puella commonita, ut donec compleat idem puer annum XIV. expectet, non duxerit expectandum: ei secundum ea, quæ proposita sunt, accipiendi alium virum liberam tribuas facultatem d.

[1 Commonita vero a matre sua, & a te, postmodum ad eum redire penitus contradixit, asserens, quod nunquam eum voluit, nec vult in virum habere, sed nubendi alii postular facultatem. Unde quia quid super hoc agendum sit, a nobis tua frat. requisivit.]

C A P. XII.

Sponsalia contracta cum minore septennio, per cohabitationem mutuum post septennium convalescunt, & inducunt publicæ honestatis justitiam: solvantur tamen per matrimonium de presenti.

Clemens III. [an. 1190.]

Duo pueri e Guilielmus, & Guilielma matrimonialiter sunt juncti, puero VI. puella vero VII. annum agente, qui simul per tres annos manserunt: tunc pater puellæ subtrahens eam sponso ipsam alteri M. nomine copulavit, cum quo per VII. annos quiete permansit: ipse vero tunc reliquit eandem, quia credebatur eam alium virum habere, illum scilicet f, cui prius fuerat desponsata. Prior autem sponso ad annos discretionis perveniens a prædecessore tuo contrahendi cum alia licentiam impetravit, qui quandam nomine S. consobrinam prioris in uxorem accepit: & cum ea per aliquod tempus existens, eam (ut ipse fatetur) carnaliter non cognovit, licet illa g se ab eo cognitam assereret. Cum autem pater memoratæ Guiliel. eam vidisset a secundo viro relictam, prænominatum Guilielmum, cui prius eam desponsaverat, compulsi, ut S. neptem suam omnino dimitteret, & ad Guilielmam suam desponsatam rediret: qui postmodum per biennium cohabitavit eidem. Quia igitur quid tibi faciendum sit, postulas edoceri: breviter respondemus, quod impediente puerili ætate matrimonium inter G. & G. non fuit: & licet idem postquam illa nupsit alii, potuerit aliam ducere in uxorem, tamen quia dictam S. duxit consobrinam mulieris ejusdem, sive eam cognoverit, sive non, non debet tamen cum eadem S. propter publicæ honestatis justitiam remanere, nec ad primam habere regressum, quia alteri fuit legitime copulata: [& infra.] Cum vero vir caput sit mulieris, & Guilielmus dicat se non cognovisse prius S. supradictam: aliam, si voluerit

M m 2

poterit

a C. 14. eod. tit. in 1. comp. b annorum. c ducta al. abducta. d vid. l. si pater. & ibi Barr. C. de sponsal. e C. un. eod. tit. in 2. compil. vid. Silvest. in summa, verbo sponsalia. & Scot. 4. sent. dist. 27. q. 2. art. 2. & seq. f al. ita: Guilielmum scilicet G. g ea.

poterit ducere in uxorem, & S. viro legitime copulari: post separationem vero, pro vitando populi scandalo, utriusque ad tempus est poenitentia injungenda. Si vero legitime confiteretur ipsam S. ab eo sive post, sive antea cognitam extitisse, neutri, vivente altero, dabitur licentia contrahendi. Remanebit ergo Guilielma cum M. imposita ipsi M. ad tempus poenitentia competenti, qui pro sua opinione sola Guilielmam (iudicio Ecclesie non requisito) dimisit.

C A P. XIII.

Accusari non potest matrimonium, quod non est, ut si cum minori septennio sit contractum: denunciari tamen potest impedimentum, ne contrahatur in posterum.

Innocentius III. C. & P. quondam filiis Malabrancæ. a (an. 1210.)

AD dissolvendum, b quod factum fuerat inter I. & S. (& infra. 1) Accusatione pro puella super consanguinitate proposita, præfatus I. multas exceptiones proposuit: per quas nitebatur vos ab accusatione multipliciter removere: [& infra. 2] Interloquendo pronunciamus, inter juvenem, & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta: cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse. Quocirca nec accusatio locum habebat, cum non esset, quod posset legitime accusari. Denunciari tamen poterat consanguinitas, ut interdiceretur matrimonium contrahendum. Ad denunciationem ergo legitime probandam, terminum assignamus, salvis exceptionibus non solum propositis, sed etiam proponendis. Ne vero quicquam in puellam interim attentetur, auctoritate Apost. interdicens, ne in negotio de novo procedatur ulterius, donec vel a denunciatione cessetur, vel ea probata ordine iudiciario procedatur. Quod si contra interdictum nostrum in præiudicium ipsius aliquid fuerit attentatum, id e irritum esse decernimus, & viribus omnino carere.

[1 Filiam quondam M. super matrimonio contrahendo, in nostra, & fratrum nostrorum præsentia fuit propositum, quod cum dicta puella nondum ad septennium pervenisset, de ipsa nec matrimonium contrahi, nec sponsalia potuerunt: defuit etiam consanguineorum assensus, qui præcipue sunt in talibus requirendi: quod etsi ætas sufficiens extitisset, & consanguineorum intervenisset assensus, persone tamen non sunt idoneæ ad matrimonium contrahendum, linea consanguinitatis obstante.]

[2 Cumque super exceptionibus ipsius fuisset diutius dissectatum, auditis & intellectis quocunque fuerunt hinc inde proposita, de consilio f. n.]

C A P. XIV.

Si quis per verba de præsentia contrahit cum impubere, in qua etatem malitia non supplet, intelligitur non matrimonium, sed sponsalia contraxisse, etiam si subarratio intercesserit.

Idem Episcopo Abbatem. d (an. 1210.)

TUæ nobis e exhibitæ literæ continebant, quod quidam filiam suam circiter XII. annos habentem, cuidam nobili desponsavit, qui subarravit eandem, consensu mutuo accedente: [& inf. 1] Quia vero nobis constare non potuit, cujus ætatis esset puella, cum eidem viro extitit desponsata, cum dicatur, quod circiter XII. annos habebat, utrumne prudentia tunc in illa suppleret ætatem: respondemus, quod si puella nullis non erat ætatis, cum sapienter f. vir desponsavit eandem, & ætatem in ea prudentia non supplebat, proculdubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eadem fuerit subarrata.

a Al. Malabrancæ. b Cap. 1. eod. tit. in 3. compil. vid. Sotum cap. superiori citatum. c illud. d Aberraden. al. Albertaden. al. Alberten. al. Abbataden. e Cap. 2. eod. tit. in 3. compil. vid. Covarr. in epit. 4. Decret. part. 1. c. 4. §. 2. num. 2. f saepe præfatus. al. saepe dictus.

[1 Super nuptiis aliquantulum prorogatis, pater puellæ viam universæ carnis ingressus est, eo autem rebus humanis exempto puellæ avunculus supradictæ ipsam alteri matrimonio copulavit, & ille, qui prius desponsaverat eandem, cum ipsius matre contraxit. Tuus autem prædecessor attendens, quod cum ea non poterat permanere, cuius filiam legitime desponsaverat, inter eos divortii sententiam promulgavit. Postmodum autem morsuo viro secundo, qui supradictam puellam duxerat in uxorem, ipsa se tertio copulavit, illo vivente, qui prius eam desponsaverat. Cæterum, tam ipsa, quam vir idem te duxerunt humiliter consulendum, utrum licite valeant commorari: tu vero deliberatione habita, respondisti, quod primo sponso vivente alteri non potuit legitime copulari. Sed quia tua Ecclesia postulavit, ut super hoc sed. Apostol. consuleres, procedere distulisti, nobis humiliter supplicans, ut super hoc tibi rescribere dignemur.]

TITULUS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

C A P. I.

Pro clandestino matrimonio non presumitur, sed illud aleganti incumbit onus probandi.

Ex Concilio Arelaten.

SI quis clam desponsaverit aliquam, & mulier, vel vir negat huiusmodi desponsationem: viro incumbit probatio.

C A P. II.

Qui matrimonium clandestine contraxerunt, altero negante, vel utroque: non apparente legitima exinde probatione, simul cohabitare ab Ecclesia non compelluntur: & si illud publicaverint, tanquam in conspectu Ecclesie factum comprobabitur: nisi rationabilis causa subsit, que impediatur. h. d. literæ inhaerendo.

Alexander III. Belusacen. Episcopo. (an. 1180.)

Quod b nobis: [& infra. 1] Si enim matrimonia ita occulte contrahuntur, quod exinde legitima probatio non appareat; ii, qui ea contrahunt, ab Ecclesia non sunt aliquatenus compellendi. Verum si personæ contrahentium hoc voluerint publicare, nisi rationabilis causa præpediat, ab Ecclesia recipienda sunt, & comprobanda, tanquam a principio in Ecclesie conspectu contracta.

[1 Ex tua parte significatum est, ut de clandestinis matrimoniis dispensare deberemus, non videmus quæ dispensatio super his sit.]

C A P. III.

Cum matrimonia sunt contrahenda, debent per Presbyteros in Ecclesia edita proponi, assignato termino, intra quem, qui voluerit impedire, impedimentum opponat: & si probabilis conjectura fuerit de impedimento, interdicitur testimonium, donec de hoc cognoscatur. hoc primo usque ad §. Si quis.

Innoc. III. In Concilio generali. c (an. 1216.)

Cum inhibitio copulæ d conjugalitatis sit in ultimis tribus gradibus revocata, eam in aliis volumus districte servari. Unde prædecessorum nostrorum vestigiis inhaerendo, clandestina conjugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis Sacerdos talibus interesse præsumat. Quare specialem quorundam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, e competentis termino præfinito: ut intra illum, qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat, & ipsi Presbyteri nihilominus investigate, utrum aliquod impedimentum obstet. Cum autem

a Clandestinas desponsationes, & conjugia novissime irrita fecit Conc. Trid. sess. 24. de refor. matr. c. 1. unde cessant hæc de veterum altercationes interpretum. b Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. & post Conc. Lat. p. 50. c. 17. c Scil. Lat. c. 51. d Cap. ante clandest. matr. in 4. compil. e proponatur.

rem apparerit probabilis conjunctura contra copulam contrahendam, contractus interdicitur expresse, donec quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Si in gradu prohibito matrimonium clandestine, vel contra interdictum, de quo supra, contractum fuerit, etiam per ignorantes de impedimento, nati ex illo matrimonio sunt illegitimi. Idem est, si ambo parentes sciunt impedimentum matrimonii, licet in conspectu Ecclesie contrahant. h. d. usque ad §. Sane. Abbas.

§. 1. Si quis vero huiusmodi a clandestina, vel interdicta conjugia inire præsumperit, in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censentur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: cum illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantie videantur. Pari modo proles illegitima censentur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum, etiam in conspectu Ecclesie contrahere præsumperunt.

Sacerdos, qui contempserit prohibere matrimonia interdicta, & quilibet Clericus etiam regularis, qui interfuit, in triennio a beneficio suspenduntur, & si culpa exegerit, etiam gravius puniuntur: ipsi etiam contrahentes contra hoc cap. etiam a licite puniendi sunt, & idem in calumniose denunciandis. h. d. usque ad finem. Abbas.

§. 2. Sane si parochialis Sacerdos talas conjunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præsumperit inire, per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpæ qualitas postulaverit. Sed his, qui taliter præsumperit etiam in gradu concessio copulari, condigna poenitentia injungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitiose b impedimentum objecerit, canonicam non effugiet ultionem.

TITULUS IV.

DE SPONSA DUORUM.

C A P. I.

Contrahens successive per verba de præsentia cum duabus, tenetur adhereere primæ. Si autem primo contraxit per verba de futuro, secundo per verba de præsentia, adheret secundæ.

Augustinus de fide pactiois, & consensus.

DUobus e modis dicitur fides, pactiois, & consensus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactiois, non debet aliam ducere: si aliam duxerit, poenitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa, quam duxit. Non enim rescindi tantum debet sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet ei aliam ducere: si autem duxerit, dimittet ipsam, & adheret priori. Est autem fides pactiois, quando aliquis promittit alicui fidem, vel etiam pro consensu. Fides autem consensus est, quando etiam non stringit manum, corde tamen & ore consentit ducere, & mutuo se concedunt unus alii, & mutuo se suscipiunt.

C A P. II.

Ponit poenitentiam illius, qui alterius sponsam de præsentia sibi accepit in uxorem, nec unquam in uxorem eam habere potest. h. d. juxta literam.

Ex Brochardo lib. 30. e

Accepisti illam in f uxorem tibi, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima: & 40. dies in pane, & aqua

a Triden. sess. 24. de refor. matr. c. 5. & Clem. un. de consang. & affinit. b malitiosum. c Cap. 1. eod. tit. in 1. compil. vid. Joan. majoris. l. 4. sent. dist. 27. q. 5. & Sor. q. 2. art. 4. vers. 3. d abium est. d al. ita: aliam ducere uxorem. e Ita in antiquis ut est impressum, sed restituendum ita: ex Burchardo l. 19. c. 5. f Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.

(quod a carinam vocant) cum septem sequentibus annis poeniteas.

C A P. III.

Sponsalia de præsentia non solvuntur per sequens matrimonium, etiam carnali copula consummatum.

Alexander III. Salernitano Archiepiscopo.

(an. 1170.)

Licet b præter solitum: [& infra. 1] Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si inter virum, & mulierem legitimus consensus interveniat de præsentia, ita quidem, quod unus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expresse c recipiat, utroque dicente: ego te accipio in meam, & ego te accipio in meum, sive sit iuramentum interpositum, sive non, non licet mulieri alii nubere. Et si nupsierit, etiam si carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, & ut ad primum redeat, Ecclesiastica distictione compelli: quamvis aliter a quibusdam prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum.

[1 Et amplius solito multis simus, & magis negotiis præcedit, & ita quod non sit nobis facile, aliquorum consultationibus respondere: illa tamen speciali gratia, quam ad personam tuam habemus, & fraternam cogimur charitate, quid sentiamus de his, super quibus nos consulit dilect. tua, præsentibus literis volumus aperire. Consulisti nos siquidem, utrum si inter virum & mulierem, præfatis, vel non præfatis iuramento, legitimus consensus intervenit, & præfatis copula carnali non subsécuta, liceat mulieri alii nubere, vel si nupsierit alii, & carnalis fuerit copula subsécuta, an ab ipso debeat separari.]

C A P. IV.

Ei qui appellat in causa matrimoniali, interdicti debet, ne aliud matrimonium contrahat lite pendente: & si contraxerit, debet separari.

Idem Genuev. d Archiepiscopo. (an. 1170.)

TUa e Fraternitas nos consulit: [& infra. 1] De his vero, qui coram te super desponsatione facta per consensum mutuum de præsentia, controversiam movent, & appellationem pendente, quam ante sententiam, vel cognitionem causæ ad sedem Apostolicam interponunt, accipiunt alias in uxores: hoc arbitramur agendum, ut si amodo in tali casu duxerint appellandum, eis in Ecclesia publice interdicas, ne ante decisionem causæ aliud contrahant matrimonium. Et si contra f interdictum Ecclesiæ publice factum venire præsumperint, matrimonium tam præsumptuose contractum poterit irritare.

[1 Quid de his agere debeamus, qui desponsant aliquas mulieres, & processu temporis, antequam eas ducant, vel cognoscant, alias accipiunt in uxores. Super quo utique consultationi tuæ taliter respondemus, quod si vir, & mulier sese recipiunt expresse consensu de præsentia mutuo, neuter eorum altero supersite poterit ad alia vota transire, etsi possit ad matrimonium transigrare. Verum si inter ipsos non accessit consensus de præsentia, sed promisso de futuro, videlicet quod uterque dixit alteri: Ego te recipiam in meam, & ego te in meum, & alius eam mulierem desponsavit, & traduxit: etiam si inter primos iuramentum fuit, sicut diximus de futuro huius desponsationis intuitu, secundum non poterit matrimonium separari, sed eis est de violatione fidei poenitentia injungenda.]

C A P. V.

Qui duas per verba de præsentia desponsat, primam desponsatam habeat in uxorem, etiam si prius secundam cognoverit: nec valet contraria consuetudo. & hoc ultimum additur ad cap. Licet supra eodem.

Innoc.

a Cavenam. al. Cavenenam. Contius in marg. cap. 8. inf. de accus. b Cap. 3. eod. tit. in 1. compil. c expresse. d Januen. sed idem est. e Cap. 7. eod. tit. in 1. compil. f al. ita: Et si contra interdictum Ecclesie ita publice factum, &c.